

MARTIN ŠRAJER / 27. 11. 2020

Kariéra

Vliv *Občana Kanea* (1941) sahal za hranice Spojených států. V Československu se slavným filmem Orsona Wellese inspiroval Karel Steklý při natáčení *Kariéry*. V obou případech sledujeme retrospektivně vyprávěný, různými stylistickými finesami ozvlášťňovaný příběh vzestupu a pádu ředitele mediálního koncernu, který kvůli honu za vyšší čteností rezignuje na mravní ideály, přijde o přízeň většiny blízkých osob a zničí si zdraví. Oba filmy jsou zároveň kritikou egoismu a bezohledného honu za úspěchem a kapitalismus odhalují jako v zásadě amorální systém.

Steklý pracoval v českém filmu jako scenárista od roku 1933. Po květnové revoluci v roce 1945 režíroval debutový *Průlom*, zobrazující boj horníků za vytvoření výrobního družstva. Také většina jeho následujících děl se vyznačuje silným politickým nábojem a velmi přímočaře označuje ty, kteří byli v dané době považováni za třídní nepřátele. V *Siréně* (1946), natočené podle románu Marie Majerové, zachytil organizaci prvních dělnických hnutí. Na festivalu v Benátkách za ni v roce 1947 obdržel Velkou cenu. O rok později natočil podle povídky Jana Morávka se stejnými spolupracovníky (mj. hudební skladatel E. F. Burian a kameraman Jaroslav Tuzar) *Kariéru*.

Film prezentovaný dobovým tiskem jako „zpověď tiskového magnáta“ začíná v momentě, kdy hlavní hrdina vyčerpал většinu svých mravních i fyzických sil. Karel Kubát (Ladislav Boháč) zrovna podstupuje lékařskou prohlídku. Díky rentgenovým snímkům mu můžeme hned zkraje nahlédnout až do útroby. Podobně bude po zbytek filmu k obnažování jeho soukromí využíván jiný technický aparát – filmová kamera. Ta není jen němým pozorovatelem, ale vypravěčkou s vlastním hlasem a názorem. Po vzoru agentů Státní bezpečnosti bezostyšně vstupuje do Kubátova soukromí, komentuje jeho vnitřní pochody a vynáší nad ním soudy. Tím se liší od novináře z *Občana Kanea*, který při rozkrývání životního příběhu titulní postavy vesměs jen neutrálně shromažďuje fakta.

Kubátovy soukromé a kariérní peripetie nepoznáváme v jednodušské formě. Padesáté narozeniny, které má oslavit, jsou pro něj podnětem ke vzpomínání a rekapitulaci. Jeho portrét je skládán prostřednictvím řady retrospektivních sekvencí, vracejících se k různým kapitolám jeho života. V té první, z roku 1918, bojuje za vlast na italské frontě. Čte si báseň o dělnících a vzpomíná na domov. Na otce havíře a matku pradelnu. V dalších flashbacích se svému proletářskému původu i Čechům, které jsou prezentovány jako země pracujícího lidu, stále víc vzdaluje.

Po válce Kubát získává pracovní pozici v tiskařském závodu Globus. Postupně se vypracuje až na generálního ředitele. Při svém honu za senzačními zprávami ale ztratí lásku i přátele, až zůstává osamělý v rozlehlé kanceláři, kde jej obklopují jen neživé předměty. Sochy a jiné bezúčelné statusové symboly. Prázdná vyplňuje alespoň puštěným rádiem. Přestože Kubát při svém vzestupu razí heslo „majetek činí člověka nezávislým“, v do hloubky komponovaných záběrech z přítomnosti jej různé objekty naopak zakrývají a uvěznují. Stejně jako Charlese Fostera Kanea.

Zatímco záběry s osamělým Kubátem jsou ožiovány vrstevnatou mizanscénou, čilý ruch v redakci zachycují laterální jízdy kamery. Jinou obrazovou dynamiku pak mají scény z tiskárny, jimž dodává na naléhavosti rychlejší střih a převaha detailů. Právě u rotačky se Kubát setkává s partou vyhublých dělníků, jejichž požadavek „vyřeší“ hrstí bankovek. Ze střetávání různých stylisticky odlišených subsvětů sestává celá zápleтка. Lidé reprezentující jinou (a správnější) třídu nebo myšlenkový systém zviditelňují Kubátův individualismus a skutečnost, že sešel z cesty.

Marnost všeho, co podnikal, si v závěru uvědomuje i sešlý a sám sebou zklamáný Kubát. Podle dobového tisku bylo ale omylem myslet si, „že lidé Kubátova typu litují svých činů“. [1] Steklého portrét dravého kapitalisty, zástupce světa, který měl být komunismem překonán a odstraněn, byl vnímán jako příliš smířlivý, vzbuzující namísto jednoznačného odsudku sympatie a soucit. Kameru, která svými promluvami adresovanými přímo divákovi rozrušuje fikční časoprostor, nepovažovali kritici za dostačující distanční prostředek.

Některé recenze se proto film snažily dovysvětlit, nabídnout jeho optimální interpretaci: „Karel Steklý zpracoval ve filmu *Kariéra* látku, kterou chtěl prosvětlit a odhalit nemravnost a bezcílnost kapitalistického podnikání v době před druhou

válkou. [...] Na osudu Karla Kubáta chtěl ukázat, že kapitalistická žravost byla v jádře nelidská a protilidská.“^[2] Podle jiného textu razí *Kariéra* „jedinou platnou zásadu“, totiž že „tisk – právě tak jako film a rozhlas – nesmí sloužit jako propagační nástroj soukromého kořistnictví“.^[3]

Na otázku, zda může tisk sloužit jako propagační nástroj něčeho jiného, třeba nenávistného boje proti kapitalistickému imperialismu, už čtenář odpověď nedostal. Steklého film každopádně je schematickou, dobově poplatnou propagandou, která dnes pro okatost, s jakou předkládá své teze, stěží někoho přesvědčí o faktu, že kapitalismus je zlý. Svou formální rafinovaností se ale dobové tvorbě vymyká a oproti jiným poúnorovým agitkám dokáže probudit alespoň cinefilní zájem.

Film si můžete zdarma pustit na YouTube kanálu Česká filmová klasika.

Kariéra (Československo 1948), režie: Karel Steklý, scénář: Karel Steklý, kamera: Jaroslav Tuzar, hudba: E. F. Burian, hrají: Ladislav Boháč, Marie Vášová, Eduard Linkers, Stanislav Langer, Jiřina Petrovická, Marie Rosůlková, Jarmila Kurandová, Dana Medřická a další. Československý státní film, 108 min.

Poznámky:

^[1] Brněnské filmové premiéry. *Rovnost*, č. 250 (24. 10.), 1948, s. 5.

^[2] j. k., *Kariéra*. *Svět v obrazech*, č. 45 (6. 11.), 1948, s. 18.

^[3] bž, Film a skutečnost. *Svět práce*, č. 43 (28. 10.), 1948, s. 2